

Wintersterfte onder bijenvolken voor derde jaar op rij boven de 20 procent

Dirk-Jan Valkenburg, Harmen P. Hendriksma, Severine D. Kotrschal
Wageningen Universiteit and Research, Bijen@WUR

Tijdens de winter van 2024-2025 is 22% van de Nederlandse honingbijenvolken verloren gegaan – een lichte stijging ten opzichte van de vorige winter en het derde opeenvolgende jaar op rij boven de 20%. Deze gegevens komen uit de jaarlijkse enquête onder imkers. In dit artikel vatten we de resultaten samen, waarmee we een beeld in cijfers schetsen van de huidige stand van de bijenhouderij en bijengezondheid.

Wintersterfte 2024/2025

Uit door imkers verstrekte informatie wordt jaarlijks het wintersterftepercentage onder ingewinterde bijenvolken berekend. Dit geeft een indicatie van de gezondheid van de Nederlandse bijenpopulatie. Van de 24.119 ingewinterde volken die deelnemende imkers in het najaar van 2024 rapporteerden, bleken er in het voorjaar van 2025 nog 18.823 in leven: een wintersterfte van 22%. Ook van andere landen zijn cijfers bekend: Tsjechië 26%, Slowakije 22%, Italië 19%, Duitsland 19% en Zwitserland 19%. Deze cijfers laten zien dat de wintersterfte in Nederland vergelijkbaar is met die in andere Europese landen. In Nederland geldt: onder de 10% duidt op een gezonde bijenpopulatie, boven de 15% is reden tot zorg. Doordat veel imkers hun bedrijfsvoering uitgebreid rapporteren, ontstaan mogelijkheden om sterfteoorzaken te analyseren (daarover straks meer).

Achtergrond enquête

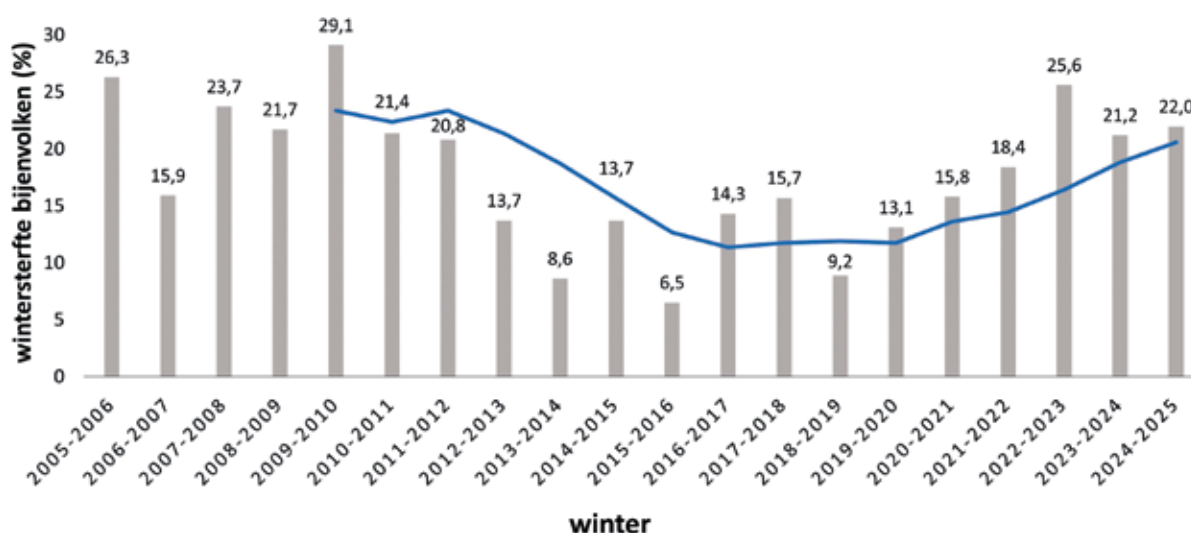
De wintersterftemonitoring in Nederland begon in 2003, toen Romée van der Zee en Piet Jager een landelijke enquête onder imkers opzetten. De eerste vragenlijst werd ingevuld door 531 imkers met samen 6.436 volken. Nu, tweeëntwintig jaar later, namen zo'n 3.000 Nederlandse imkers deel, met samen bijna 24.000 volken. De enquête wordt inmiddels al meer dan tien jaar uitgevoerd door Wageningen University & Research (WUR), in samenwerking met de NBV, Imkers Nederland, BD-imkers en de BVNI.

Het onderzoek gebeurt in opdracht van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) en is tevens onderdeel van het internationale COLOSS-initiatief (zie "COLOSS"). De vragenlijst bevat een nationaal en een internationaal deel. De COLOSS-vragenlijst sluit op veel punten slecht aan bij de Nederlandse

imkerpraktijk, maar dat is logisch: de vragen zijn ontwikkeld om wereldwijd gegevens te verzamelen, te vergelijken en te analyseren. En in andere landen wordt nu eenmaal op een grotere schaal en op andere manieren gewerkt dan hier.

Uw bijdrage is belangrijk

Op basis van de gegeven antwoorden rapporteert WUR jaarlijks een aantal basisgegevens aan het ministerie, zoals het aantal imkers (beroeps- en hobby), bijenvolken, standen, honingproductie en -prijzen. Die gegevens worden doorgegeven aan de Europese Unie, die op basis daarvan subsidies toekent. In Nederland wordt die subsidie ingezet om bijenprojecten te financieren (tot een bedrag van € 80.000 per jaar, per project). Zo draagt ook uw bijdrage aan de wintersterfte-enquête indirect bij aan het verwerven van geld ter ondersteuning van de Nederlandse bijensector.

Figuur 1. Wintersterftepercentages van Nederlandse honingbijenvolken in de afgelopen 19 jaar. De afgelopen drie jaar viel het wintersterftepercentage boven de 20

Figuur 2. Een bij (midden) aangetast door het DWV-virus. Eén van de symptomen is verkreukelde vleugels. Besmette bijen hebben een kortere levensduur

COLOSS

De tweede helft van de enquêtevragen is bedoeld voor de wereldwijde monitoring van bijenvolken in meer dan 40 landen via het COLOSS-netwerk. Dit internationale initiatief coördineert naast de wintersterfmonitor ook andere thema's rond bijengezondheid. Doel is het identificeren van risicofactoren op basis van trends en statistische modellen. Vanuit Nederland geeft de WUR de gegevens door aan COLOSS. Nederland scoort zeer hoog qua imkerparticipatie, en dit jaar werd een nieuw record bereikt: 27% van de Nederlandse imkers deed mee. Namens Bijen@wur: dank aan alle deelnemers!

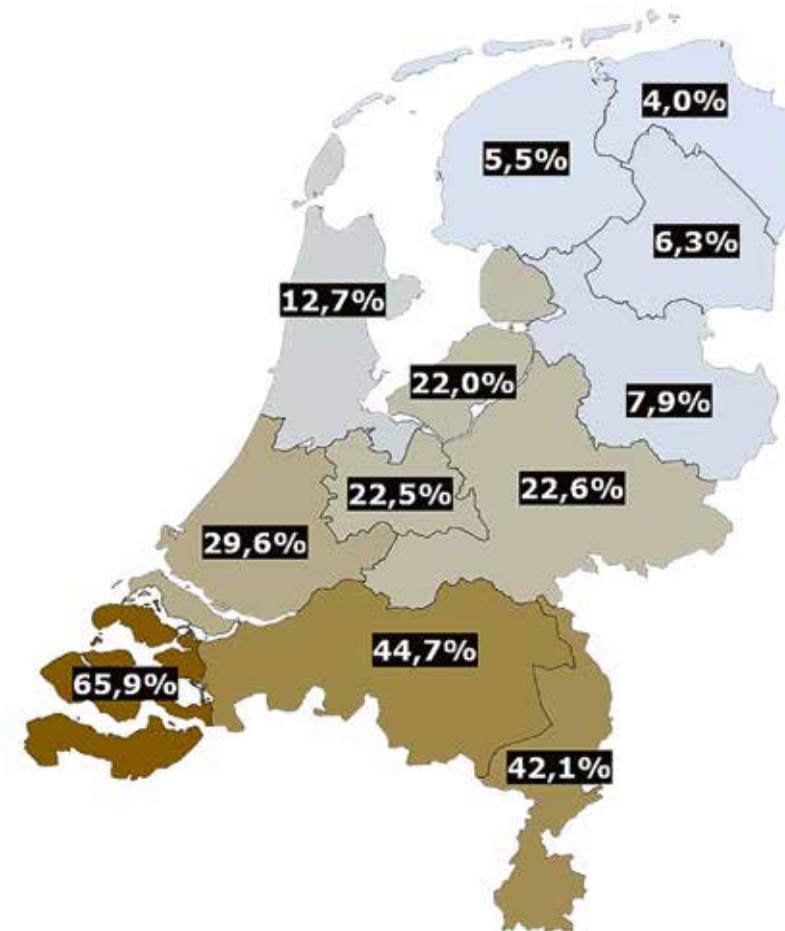
Het COLOSS-netwerk vormt sinds 2007 de grootste gestandaardiseerde databron over bijengezondheid wereldwijd. Die schaal maakt het mogelijk om patronen en risico's over landsgrenzen heen zichtbaar te maken, en levert onderbouwde input voor zowel wetenschappelijk onderzoek als internationaal beleid (Brodschneider en Gray, 2022). Voor Nederland is deze internationale inbedding essentieel om de eigen situatie in perspectief te plaatsen én zo gericht te kunnen werken aan verbetering.

Het veeljarige COLOSS-onderzoek bevestigt dat effectieve varroabestrijding de belangrijkste factor is in het beperken van wintersterfte. Methoden zoals oxaalzuurverdamping, mierenzuurtoepassing en monitoren van mijtenbesmetting zijn effectieve methoden. De diversiteit in toegepaste technieken is groot tussen landen, maar ook binnen landen zijn verschillen in timing, intensiteit en gekozen methode cruciaal gebleken. Analyse van ruim 350.000 volken in negentien landen laat zien dat volken zonder behandeling een verhoogd sterfterisico kennen (Van der Zee e.a., 2014). Ook laat COLOSS-onderzoek zien dat volken met een jonge koningin een significant hogere overlevingskans hebben. Dit geldt zowel voor hobbymatige als professionele imkerijen. Door jaarlijks of om het jaar de koningin te vervangen bereik je lagere verliespercentages dan door oude koninginnen aan te houden. Daarnaast blijkt uit data van 37 landen dat grotere imkerijen structureel lagere verliezen melden dan kleinere, mogelijk door meer ervaring, betere planning en continuïteit in varroa-bestrijding (Gray e.a., 2022; Van der Zee e.a., 2014). Daarnaast geven internationale weten-

schappers eenduidig de suggestie dat ook de omgeving waarin volken staan een rol speelt. Volken met toegang tot diverse en eiwitrijke drachtplanten

Figuur 3. Gevolgen van een besmetting met CBPV. De bij in het midden heeft door CBPV zijn haren verloren, een zwart, glimmend lijf en heeft een kortere levensduur.

Figuur 4. Geografisch overzicht van percentage waarnemingen van Aziatische hoornaar door imkers per provincie. Relatief werd de AH het meest waargenomen in Zeeland en het minst in Groningen.

hebben een betere overlevingskans dan volken in gebieden met een eenzijdig of gebrekkig aanbod aan dracht. Ook weersomstandigheden beïnvloeden de conditie van winterbijen. Zulke omgevingsfactoren verklaren deels de grote regionale verschillen die jaarlijks worden gemeten (Brodschneider e.a., 2018; Van Heemert en Hendriksma, 2025; Van der Zee e.a., 2014).

Ziekten en plagen

Eén van de belangrijkste factoren die de wintersterfte beïnvloeden is de varroamijt. Dit jaar gaf 84,6% van de respondenten aan één of meerdere behandelingen te hebben uitgevoerd tegen deze parasiet. Dat percentage ligt tussen de Nederlandse cijfers van de afgelopen twee jaar, waarin respectievelijk 86,8% en 81,2% behandelde. Internationaal COLOSS-onderzoek toont echter aan dat veel behandelingen vaak te laat, onvoldoende of ineffectief zijn. Ondoeltreffende varroa-bestrijding blijft daardoor een belangrijke oorzaak van hoge sterfte bij behandelende imkers (Van der Zee

e.a., 2014). Een zichtbaar symptoom van ernstige varroa-besmetting is het optreden van vervormde vleugels bij bijen, veroorzaakt door het Deformed Wing Virus (DWV). Meer dan 20% van de imkers meldde dit verschijnsel te hebben waargenomen (figuur 3). In de enquête is ook gevraagd naar symptoomwaarneming van het Chronic Bee Paralysis Virus (CBPV), een virus dat het zenuwstelsel aantast en in veel EU-landen aan terrein lijkt te winnen. In totaal zag 11% van de respondenten symptomen die aan CBPV kunnen worden toegeschreven (figuur 4). Dit percentage ligt in lijn met het voorgaande jaar; er lijkt geen sprake van een duidelijke toe- of afname. Daarentegen nam het aantal meldingen van de Aziatische hoornaar sterk toe: 27,6% van de imkers zag die, een verdubbeling ten opzichte van 13,2% vorig jaar. De meeste waarnemingen kwamen uit Zeeland (65,9%), Noord-Brabant (44,7%) en Limburg (42,1%) (figuur 4).

De toekomst

Opvallend is de afname van zeer ervaren imkers en de toename van relatief onervaren imkers. Aangezien ervaring een bewezen rol speelt bij het beperken van wintersterfte, is het van belang nieuwe imkers goed te begeleiden. Internationaal COLOSS-onderzoek toont onmiskenbaar aan dat de bestrijding van varroa dé sleutel is tot lagere volksterfte. Imkers die niet of ineffectief behandelen, rapporteren structureel hogere verliezen. Eén boodschap is cruciaal: pak Varroa aan, en gebruik hiertoe methodes die écht werken. Zo krijgen we de wintersterftepercentages onder de 15%.

De Aziatische hoornaar breidt zich uit, maar in Nederland is nog geen direct effect op wintersterfte vastgesteld. Mogelijk zitten we in de beginfase van vestiging, waarbij nestverwijdering schade bij imkers helpt beperken. In Zuid-Europa blijkt dat zonder bestrijding de impact fors kan toenemen. Blijf dus alert en meld waarnemingen voor snelle nestverwijdering. ●

Literatuur

- Brodschneider, R., en Gray, A., 2022. How COLOSS Monitoring and Research on Lost Honey Bee Colonies Can Support Colony Survival. *Bee World*, 99(3): 88–92.
- Brodschneider, R., Gray, A., Adjlane, ... en Daniluk, J., 2018. Multi-country loss rates of honey bee colonies during winter 2016/2017 from the COLOSS survey. *Journal of Apicultural Research*, 57(3): 452–457.
- Gray, A., Adjlane, N., Arab, A., ... en Brodschneider, R., 2022. Honey bee colony loss rates in 37 countries using the COLOSS survey for winter 2019–2020: the combined effects of operation size, migration and queen replacement. *Journal of Apicultural Research*, 62(2): 204–210.
- Heemert, C. van, en Hendriksma, H. P., 2025. Kan het KNMI ons waarschuwen voor wintersterfte? *Bijenhouden*, 19(3): 16–17.
- Zee, R. van der, Brodschneider, R., Brusbaradis, V., ... en Gray, A., 2014. Results of international standardised beekeeper surveys of colony losses for winter 2012–2013: analysis of winter loss rates and mixed effects modelling of risk factors for winter loss. *Journal of Apicultural Research*, 53(1): 19–34.